

พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของไทย

นำเสนอเมื่อ : 3 ม.ค. 2551

พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของไทย โดย ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

พระพุทธรูปสำคัญที่จัดเป็นพระพุทธรูป คู่บ้านคู่เมือง ที่ควรกล่าวถึงมี ๒ องค์ คือ

หัวข้อ

- ๑. พระพุทธมหายานี่รัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)
- ๒. พระพุทธสิหิงค์

๑. พระพุทธมหายานี่รัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)

พระพุทธมหายานี่รัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ปัจจุบันประดิษฐานใน พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใน พระบรมมหาราชวัง ประวัติความเป็นมาของพระแก้วมรกตปรากฏในตำนานของชาวลานนา กล่าววาพระแก้วมรกตสร้างขึ้นในอินเดีย และได้ถูกเชิญมายังเมืองนครศรีธรรมราช ละโว อยุธยา ชัยนาท สุโขทัย กำแพงเพชร จน กระทั่งมาถึงลานนาตามลำดับ หลักฐานที่พบ และสามารถสืบค้นได้คือ ประวัติพระแก้ว-มรกตจากพงศาวดาร ซึ่งกล่าววา ได้ค้นพบ พระแก้วมรกต ใน พ.ศ. ๑๙๙๙ ตรงกับสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน ผู้ปกครองลานนา โดยพบในเจดีย์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงราย ซึ่งถูกฟ้าผ่าพังทลายลงมา

หลังจากที่ได้พบพระแก้วมรกตแล้ว ได้มีการอัญเชิญเพื่อจะนำมาประดิษฐานยังเมืองเชียงใหม่ แต่ก็เกิดปาฏิหาริย์ จึงได้นำพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่วัดพระแก้วดอนเต้า เมืองลำปาง จนมาถึงรัชกาลพระเจ้า-ติโลกราช ครั้นเมื่อสร้างวัดเจดีย์หลวงเสร็จแล้ว จึงโปรดให้อัญเชิญพระแก้วมรกตจาก เมืองลำปาง มาประดิษฐานในจะนำพมุดานทิศตะวันออกของเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระอุปราช แห่งอาณาจักรล้านช้าง มาปกครองลานนา เป็นเวลา ๒ ปี เมื่อพระราชบิดาสิ้นพระชนม พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงเสด็จกลับไปครอง อาณาจักรล้านช้าง พร้อมกับอัญเชิญพระแก้วมรกตไปยังเมืองหลวงพระบาง และในภายหลังได้ย้ายมาประดิษฐานยังวัดพระแก้ว ในเมืองเวียงจันทน์ เป็นเวลานานกว่า ๒๐๐ ปี จนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่ง กรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก

ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเมืองเวียงจันทน์ มายังกรุงธนบุรี ต่อมาเมื่อย้ายราชธานีมายังกรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าให้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นวัดสำคัญในเขตพระบรมมหาราชวัง

พระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานหน้ากระดาน เกלי่ง ตามความจริงแล้ว เนื้อวัสดุนั้นไม่ใช่ มรกต แต่เป็นหินสีเขียว (หยก) ได้มีข้อสันนิษ-ฐานเกี่ยวกับการกำหนดอายุพระแก้วมรกตอยู่ ๒ ข้อ คือ ข้อแรก เชื่อว่าสร้างขึ้นในอินเดีย และได้ถูกเชิญมายังเมืองต่างๆตามที่ปรากฏในตำนาน กับอีกข้อหนึ่งเชื่อว่า สร้างขึ้นในลานนา ซึ่งความเป็นไปได้น่าจะสร้างขึ้นในลานนามากกว่า เพราะการพบครั้งแรก รวมทั้งประวัติความเป็นมาล้วนแต่เกิดขึ้นในลานนาทั้งสิ้น แต่ก็ยังมีข้อสงสัยในขณะนั้นว่า รูปแบบของพระแก้วมรกตไม่เหมือนกับพระพุทธรูปกลุ่มใดๆในลานนา

อย่างไรก็ตาม ได้พบหลักฐานสนับสนุนว่า พระแก้วมรกตน่าจะสร้างขึ้นในลานนา และเป็นฝีมือช่างในแหล่งที่พบคือ แถบเมืองเชียงรายพะเยา กล่าวคือ ได้พบพระพุทธรูปหินทรายในสกุลช่างพะเยากลุ่มหนึ่ง มีลักษณะเช่นเดียวกับพระแก้วมรกต ทั้งรูปแบบและวิธีการสร้าง รายละเอียดเกี่ยวกับอายุสมัยและรูปแบบของพระแก้วมรกตนั้น เนื่องจากพระ-แก้วมรกตมีรูปแบบใกล้เคียงกับพระพุทธรูปแบบล้านนาระยะแรก แต่ก็มีอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยผสมแล้ว จึงเชื่อว่า พระแก้ว-มรกตเป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านนาระยะแรกที่รับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยในสมัยพระเจ้ากือนา ที่ได้อาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัยขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลานนา ใน พ.ศ. ๑๙๑๓ ดังนั้น ปีที่สร้าง พระแก้วมรกตจึงน่าจะอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๓ - ๑๙๙๙

ประกอบกับในตำนานที่กล่าวถึงพระ-แก้วมรกต ระบุว่า ได้มาปรากฏในลานนาใน สมัยของท้าวมหาพรหม ซึ่งเป็นพระอนุชาของ พระเจ้ากือนา โดยพระองค์ได้เป็นอัญเชิญพระ-แก้วมรกตจากเมืองกำแพงเพชรมาประดิษฐานยังเมืองเชียงราย จึงนับเป็นหลักฐานที่สัมพันธ์กับการแผ่อิทธิพลของสุโขทัยในลานนาในช่วงระยะเวลานี้ พระแก้วมรกตซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญ น่าจะเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระพุทธรูปล้านนาระยะต่อมา โดยเฉพาะในกลุ่มพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยาดังกล่าว ดังนั้น ระยะเวลานี้ในการสร้างงานน่าจะมีใกล้เคียงกันด้วยคือ อยู่ในราว ๑ ตอน - กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐

[กลับไปหัวข้อหลัก]

๒. พระพุทธสิหิงค์

พระพุทธสิหิงค์ มีอยู่รวม ๓

องค์ที่มีชื่ออย่างเดียวกัน องค์แรกประดิษฐานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ส่วนองค์ที่ ๒ ประดิษฐานในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ และองค์ที่ ๓ ประดิษฐานใน หอพระพุทธสิหิงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พระพุทธสิหิงค์มีปรากฏอยู่ในตำนานของชาวลานนา กล่าววว่า สร้างขึ้นในลังกาและได้อัญเชิญมายังนครศรีธรรมราช ละโว้ สุโขทัย อุยธยา ชัยนาท กำแพงเพชร ก่อนที่จะนำมายังลานนา โดยท้าวมหาพรหม เจ้าเมืองเชียงรายน เป็นผู้ไปอัญเชิญมาจากเมืองกำแพงเพชร เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐

จากรูปแบบของพระพุทธสิหิงค์ทั้ง ๓ องค์ที่พบ มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสกุลช่าง แตกต่างกัน และเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น ที่กล่าววว่า ได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์มาจากลังกานั้น จึงเป็นเพียงตำนาน เมื่อแต่ละท้องถิ่นรับมา จึงได้มาสร้างพระพุทธรูปตามรูปแบบของตนเองขึ้น

- **พระพุทธสิหิงค์ ประดิษฐานใน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร** เป็น พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย หรือศิลปะลานนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะสุโขทัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ขัดสมาธิราบ พระพักตร์รูปไข่ พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฎิยาวมาจรดพระนาภี

- **พระพุทธสิหิงค์ ประดิษฐานในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่** เป็นพระพุทธรูปศิลปะลานนาแบบที่เรียกว่า “เชียงแสน สิงห์หนึ่ง” อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระเศียรเดิมถูกตัดไปแล้ว ปัจจุบันเป็นเศียรที่หล่อขึ้นใหม่ พระวรกายอวบอ้วน ชายสังฆาฎิสั้นเหนือพระถัน

- **พระพุทธสิหิงค์ ประดิษฐานในหอพระพุทธสิหิงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช** เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่ง ขัดสมาธิเพชร ชายสังฆาฎิสั้นเหนือพระถัน พระวรกายอวบอ้วนอย่างมาก นิยมเรียกว่าแบบ “ขนมตม” จัดเป็นสกุลช่างนครศรี-ธรรมราช มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒

ดูเพิ่มเติมเรื่อง การศาสนา เล่ม 5 ประติมากรรม เล่ม 14

พระไตรปิฎกและการชำระพระไตรปิฎก เล่ม 16 ศาสนาและระบบความเชื่อในประเทศไทย เล่ม 20 และวัดไทย เล่ม 28